

siteistä. Niin seurojen jäsenet kuin ympäröivän yhteisön muutkin toimijat ovat saaneet halutessaan joukolla esiintyä kaikelle kansalle. Usein on uskallettu tarttua kipeisiin ajankohtaisiin, tai historiallisiin teemoihin, valmistamalla seurantalons yleisöä ja koko yhteisöä kohahduttavia teatteriesityksiä. Kovan arjen raadantaa on vastaavasti kevennetty riemukkaammilla ralleilla. Mutta onko tämä käsitys (harrastaja)teatterin tekemisen sisällöstä haalistumassa historiaksi? Seurojen näyttämöt pursuavat teatterillista tarjontaa. Mutta miten tuotettua? Onko produktiossa mukana koko yhteisö, vai ovatko tämän päivän harrastajatkin erikoistuneet “valiojoukoiksi”, joihin ulkopuolisilla ei ole asiaa? Taidetoiminnan yhteisölliset painotukset saavuttavat uusia ihmisiä ja lisäävät samalla kansalaisten omaa aktiivisuutta yhteisössään.

Käppyröissä

Draamallisena muotona yhteisöteatteri tuo uudenlaista sisältöä toimintaan. Yhteisöteatterin pyrkimyksenä onkin hävittää perinteisen teatteriesiintyjän ja katsojan, draaman ja todellisuuden välisiä rajoja. Tavoitteena on draamaa hyödyntäen saada aikaan kokonainen työprosessi yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tarkoituksena on ennen muuta aktivoida yhteisön jäsenet vaikuttajiksi ja oman ympäristönsä tuntijoiksi. Ja samalla herkistää ihmistä itseään muutoksentehtäväksi oman elämänsä tavoitteissa.

Yhteisöteatteriprojektien perustana on tutkittavan teeman tai aiheen todellisuuden hahmottaminen keräämällä siitä, vaikkapa haastattelemalla, ennakkotietoja. Tutkimuksen kohteena voi olla mitä erilaisempia yhteisön sisällä olevia aiheita, joista yhteisössä halutaan saada aikaan keskustelua ja muutosta. Yhteisöteatterissa tekijät tuovat eri tavoin yhteisön nähtäväksi teatteriesityksen, jonka muotoon ja lopputulokseen yleisön annetaan aktiivisesti vaikuttaa.

Yhteisöteatterin esitys ei siis ole perinteisesti “valmis” ensi-illassaan, vaan yhteisön mielipiteiden ja ehdotusten mukaan se on koko ajan muotoaan muuttava. Esityksessä ei luoda valmista ja ainoaa tapaa käsitellä aiheen sisältöä tai muutosehdotusta, vaan tarjotaan yleisölle mahdollisuus osallistua aktiivisesti ratkaisujen tekemiseen. Toteuttamistapana yhteisöteatteri vaatii näyttelijöiltä, ryhmäläisiltä ja

osallistujilta itseltäänkin avointa mieltä ja rohkeutta. Luottamusta ihmisen kohtaamiseen, aitoon vuoropuheluun sekä taitoa kuunnella yleisön ja yhteisön viestejä ja kerrontaa.

Pöhiböissä

Nuorten liikkuminen vapaasti TV- ja nettimaailmoissa, kaupungin kaduilla ja maailmalla, johdattaa tutkittavaan aiheeseen: nuorten vapauden problematiikkaan. Nuorison käyttäytymiseen ja elämisen vapauteen, tai vapauteen tehdä mitä huvittaa. Idea toimintamallin aiheeseen löytyy nuorilta, jotka haluavat

käsitellä aihetta ja valmistaa siitä mahdollisesti myös oman käsikirjoituksen ja teatteriesityksen. Musiikkia ja liikettä yhdistävien, ajatuksia herättävien, “ryppyotsaisuutta” vailla olevien tulkintojen myötä nuoriso pohtii omien käyttäytymismalliensa muutosta ja vaikutusta.

Liikkeelle lähtöä edeltää nuorten ensimmäistä toimintatutkimusta varten kirjaamien, aiheesta heränneiden ajatusten ja kysymysten pohdinta. Mitä vapaus nuorille tarkoittaa? Kun korostetaan yksilönvapautta, katoaako silloin vastuu? Oletko vapaa lähtemään yhteisöstäsi? Oletko vapaa tulemaan takaisin yhteisösi? Kuinka vapaa olet suhteessa muihin, läheisiin, ihmisiin, ympäristöön,

elinoloihin? Onko meillä täällä Suomessa nuorisolla vapautta? Entä muissa kulttuureissa? Mikä vaikuttaa vapauteesi eniten? Mitä toivoisit vapautesi sisältävän? Mitä on käyttäytymiseen kuuluva vapaus?

Rasteilla

Maaston tunnustelu aloitetaan ryhmäläisten lähtiessä pienryhmissä etsimään vastauksia haluamiinsa vapaus-vastuu-käyttäytyminen -kysymyksiin. Haastattelun tai muun aineiston keruutyön voi ulottaa mahdollisimman moneen nuorten toiminnan kannalta merkittävään yhteisöön. Kohteita voivat olla kaverit, vanhemmat, opettajat, muut nuoriso- ja harrasteryhmissä toimivat nuoret ja aikuiset, työnantajat sekä kunnan tai kaupungin päättävien lautakuntien jäsenet.

Pienryhmien tutkimuksien tulokset, vastaukset, mielipiteet, tarinat, valokuvat ja muut vapausaiheiset muistot jaetaan koko ryhmälle. Teatteriryhmän lisäksi tämän alkuaineiston käsittelyyn ja analyysiin voivat osallistua joko oman, tai toimintaa lähellä olevien yhteisöjen jäsenet. Purkamalla haastattelujen tuloksia, analysoimalla kuvia ja tapahtumia nuorten omista ajankohtaisista ajatuksista, käyttäytymisestä ja vapaudenkäsityksistä vanhemmat ja nuorisotyöntekijät perehtyvät nuorten todellisuuteen ilman ulkopuolisten antamia käsityksiä.

Myös ryhmä itse paneutuu aiheeseen pohtimalla ja kirjaamalla omia tuntemuksiaan ja toimintatutkimuksen tuloksia. Tulevaa käsikirjoitusta varten tehdyt muistiinpanot voivat olla kuvallisia, kirjallisia tai draamallisia kohtauksia merkityksellisistä, toiminnallisista tapauksista, jotka vaikuttavat ryhmän mielestä nuorten käyttäytymiseen ja vapauteen.

Valmentaja

Yhteisöteatterin alkuvaiheen työskentelyssä on ohjaajan tärkeää suorittaa myös omia tutkimuksiaan nuorison käyttäytymisestä, pohtia omia ajatuksiaan ja kuvitelmiaan, jotka mahdollisesti vaikuttavat oman ennakkokäsityksen muotoutumiseen. Ohjaajan tulee kuunnella nuorten mielipiteitä, havainnoida ryhmän toimintaa kokonaisuudessaan ja pitää palautteet ja muistiinpanot selkeinä, niin että koko nuorisoteatteriryhmä

voi ne tunnistaa omiksi töikseen.

Käsikirjoituksen työstämisessä ryhmän kanssa voi ohjaaja käyttää kohtausharjoituksissa koyleisöä. Ohjaaja toimii harjoitusten jokerina. Hän voi pysäyttää ryhmäläisten (näyttelijöiden) toiminnan ja kysyä yleisöltä mielipiteitä esiintyjien toiminnasta tarinassa, tai siitä, miten jokin tarinan kohtaus voisi toimia. Ohjeistusta voidaan hakea myös roolihenkilöiden toimintaan ja tarjota näyttelijälle opastusta ja vaihtoehtoja harjoittelemiseensa. Parhaimmillaan ryhmäläiset saavat kokeilla improvisaatiotaitojaan koyleisön edessä, koska ohjeistuksen saatuaan ryhmän tulee välittömästi esittää uusi kerrottu tilanne. Ohjaaja voi pyytää joskus tilanteeseen näyttelemään myös yleisöstä ohjeen antajan, joka näyttää kuinka tarina hänen mielestään voisi edetä toisin kuin ryhmä on suunnitellut. Koyleisönä voi olla ryhmäläisten kaverit, joita on haastateltu alkuvaiheessa. Näin hekin saavat tietää, miten tutkimustuloksia on kehitelty näytelmäkäsikirjoitukseksi. Käsikirjoituksen valmistamiseen voi ryhmä halutessaan käyttää myös ulkopuolista apua. Paikalliset harrastajakirjoittajat ja kirjailijat saattavat hyvinkin innostua asiasta. Voi olla, että löydetään valmis, aiheeseen sopiva käsikirjoituskin, johon kannattaa tosin tehdä oma, ryhmän näköinen sovitus.

Loppukiri

Kun käsikirjoitus on valmiina ja näytelmän harjoittelu käynnistyy toden teolla, tarvitaan nuorten avuksi usein paljon muitakin aktiivisia toimijoita. Kaikkea näytelmän valmistamisessa tarvittavaa tekemistä on niin paljon, etteivät nuorten omat voimat aina riitä. Näytelmän visuaalisen ilmeen luomiseen etsitään innostuneita tekijöitä vanhemmista ja kaveripiireistä. Tanssikohtausten koreografian tekijäksi kysellään taitavia tanssijoita muista nuorisoryhmistä, tai musiikin esittäjäksi paikallista nuorisobändiä.

Idea nuorison käyttäytymisen vapaudesta voi poikia yhteistyömahdollisuuksia useille eri tahoille. Produktion kehittyessä kaikkien yhteistyötahojen aktiivisuutta kannattaa hyödyntää täysillä. Ensi-illan lähestyessä ryhmäläiset työstävät kaiken aikaa teeman herättämiä ajatuksia ja keskustelevat aiheesta kavereidensa kanssa. Muutoksen ja vaikuttamisen ilmapiiri herättää nuorissa tekemisen meiningin.

Uusi suunta

Näytelmää kannattaa kokeilla vaikkapa paikalliselle koululaisyleisölle. Esityksen muoto on hyvä suunnitella sellaiseksi, että sitä voidaan esittää myös koulujen omissa tiloissa. Ensi-ilta toimii parhaimmillaan nuorison keskustelun virittäjänä ja näytelmän avoimen lopun yleisöäänestys ohjeistaa tarinan henkilöiden käyttäytymistä vapauden ja vastuun ratkaisuisissa. Yhteisöteatterimalli luo toimivan foorumin unelmien saavuttamiseksi.

Yhteisöteatteritoimintaan kuuluu oleellisena osana myös projektin jälkeinen arviointi ja seuranta. Kaikki yhteistyötahojen eri tavoin annettu palaute teatteriryhmälle on tervetullutta. Esityksen jälkeen nuoret esiintyjät voivat toimia nuorisotyöntekijöille, tutkijoille, opettajille, vanhemmille ja nuorille suunnattujen “nuorison vapaus” - keskustelutilaisuuksien vetäjinä kouluilla tai nuorisotiloilla. Muutaman kuukauden jälkeen ryhmäläiset voisivat käydä keräämässä esityskouluilla nuorison mielipiteitä käsitelystä aiheesta ja samalla kertoa ja näyttää kerättyä materiaalia koko projektin valmistumisvaiheista.

Mopolla Karjalan manniköissä

Pohjois-Karjalassa Nuorisoseurojen Liiton *Kasvu-hanke* lähestyi vuonna 2001 Teatteri Traktorin Mopomusikaalilla alueen nuoria yhteisöteatterin keinoin. Musikaalin tekijän, Tomi Kervisen mukaan hanke löysi yhteisöteatterista toimivan tavan nuorten sosiaaliseen innostamiseen. *Kasvu -hanke* oli nuorten itsensä tekemä ja se kannusti nuoria itse aktivoitumaan ympäristönä suhteen.

Mopomusikaaliesitys käynnistettiin kyselyllä, joka esitettiin paikkakunnan koululaisyleisölle. Nuoret saivat aluksi kertoa mikä kotipaikkakunnalla heidän mielestään mättää. Vastaukset antoivat kuvan tylsästä paikasta, kylästä ja maakunnasta, jossa ei asu enää ketään, ja jossa ei ole mitään toimintaa. Mopomusikaalin ensimmäinen kohtaus lähtikin liikkeelle nuorten ajatusten antamista ankeista mielikuvista.

Teatteri Traktorin nuoret esittivät näyttämöllä hahmoja, joihin oli helppo samaistua ja esityksen avoin ilmapiiri mahdollisti vähitellen vapaan mielipiteen ilmaisun ja ideoinnin. Esitykseen valmistettu löyhä

Mopomusikaalin päätarkoitus oli herättää nuoret oivaltamaan, miten tärkeää on olla itse aktiivinen eikä vain alistua valittamaan huonoa kotipaikkakuntaansa tai kouluympäristöänsä.

käsikirjoitus, josta tarvittaessa joustettiin paljonkin, sisälsi aineistoa, joka oli koottu aikaisemmin paikkakuntien taustoista tehdyistä tutkimuksista. Käsikirjoituksessa oli luotu samat pohjat esityksen sisältämälle kunta-ironialle sekä myös osille henkilöhahmoista, vaikka Mopomusikaalin esityspaikkoja olikin eri kuntien kouluissa.

Yleisö osallistui välillä tilanteiden ideointiin (juonen kulkuun), tai äänesti tapahtumien ratkaisumahdollisuuksista. Tämä forum -teatterin tapa yhteisöteatteriesityksessä antoi yleisölle uuden tavan keskustella aiheesta. Näin kohtausten välissä pidettävät vuorovaikutteiset keskustelut, ohjaajan ja nuorison välillä, vaikuttivat seuraavien kohtausten sisältöihin ja päinvastoin. Nuoret kommunikoivat musikaalia vetävän Kervisen kanssa sanallisesti ja erivärisillä lipuilla, joilla äänestettiin tai kerrottiin oma mielipide.

Mopomusikaalin päätarkoitus oli herättää nuoret oivaltamaan, miten tärkeää on olla itse aktiivinen eikä vain alistua valittamaan huonoa kotipaikkakuntaansa tai kouluympäristöänsä. Yhdessä muiden kanssa toimintaa voidaan muuttaa ja parantaa. Uusien ideoiden toteuttaminen vaatii itseltä aktiivisuutta ja osallistumista.

Yhteisöteatteri toi *Kasvu-projektille* toteutumiskelpoisia ideoita nuorison vapaa-aikaan ja viihtyvyyteen liittyvistä mahdollisuuksista maaseudulla.

Yhteisötanssin polunpäitä

Kurkistus poluille

Tanssiminen on yksi vanhimmista yhteisöjen ilmaisukeinoista. Kautta aikojen ihmiset ovat tanssin keinoin kuvanneet oman elämänsä arkea ja pyhää, sen tapahtumia, ilmiöitä ja merkityksiä. Tanssiminen on ollut ympäröivästä yhteisöstä lähtevää. Yhteisötanssi ei kuitenkaan terminä ole tavalliselle ihmiselle, eikä edes tanssin harrastajalle, kovin tuttu. Miksi olisikaan, kun tanssiminen eri ilmenemismuotoineen on etäännytynyt vähin erin yhä kauemmas yhteisöstään. Yhteisöllisyyden toteutuminenkin on monilla tanssin alueilla vähän niin ja näin. Yhteisötanssi ja sen määritelmät ovat muuttuneet vuosien kuluessa, mutta keskeistä siinä on, että tekemisen prosessi korostuu eli tanssia tehdään ensisijaisesti tekijöille itselleen. Tietysti tekemiseen saadaan lisää mielekkyyttä ja lisäarvoa, kun samalla mietitään myös loppu-tulosta ja yleisöä. Nykyisin järjestetäänkin yhä enemmän yhteisötanssiprojekteja, joihin liittyy myös esitys. Se nähdään kuitenkin osana prosessia, ei päämääränä. Yhteisötanssissa tär-keintä on osallistujien prosessi, jota luonnehtii pyrkimys siirtää päätöksentekoa tanssintekijältä osallistujalle. Yhteisötanssin pysyvin piirre on, että se pyrkii vahvistamaan tanssin keinoin valmiiksi olemassa olevaa yhteisöä. Laajasti ottaen yhteisötanssitoiminnan tarkoituksena on lisätä kaikkien ihmisten mahdollisuutta tanssia. Myös käsitys yhteisöstä on yhteisötanssin piirissä laaja. Yhteisö voi olla maantieteellinen (alueellinen), sosiaalinen tai institutionaalinen.

Nuorisoseurajärjestön suurin harrastusala kansantanssi voisi olla hyvin lähellä yhteisötanssia, mutta se on muiden tanssinalojen tavoin etäännytynyt yhteisöstään. Esitykset tehdään ensisijaisesti yleisöä varten ja ryhmät tanssivat enimmäkseen muistiin merkittyjä tansseja tai ohjaaja tekee omia koreografioita. Tekemisen prosessi on useimmiten sellainen, että ryhmät toimivat annettujen ohjeiden mukaan päämääränään saada mahdollisimman nopeasti esitys valmiiksi ja näyttämölle. Yhteisöllisyys onneksi kuitenkin on vielä voimissaan kansantanssiryhmien keskuudessa.

Parhaiten yhteisötanssi toteutuu ns. alkuperäiskansojen tansseissa, joissa tanssilla ja laululla on vielä sama merkitys kuin meillä puheella. Nykyisessä

länsimaisessa kaupunkikulttuurissa lähimpänä yhteisötanssia ovat nuorisoseuran keskuudessa syntyneet tanssin muodot, kuten hip-hop ja break dance, joilla on selkeämpi merkitys ja kiinnekohta ympäröivään yhteisöön, ympäristöön tai yhteiskuntaan kuin puhtaasi esittävällä tanssilla. Yhteisöä yksilön kautta vahvistavana voidaan pitää myös tanssiterapiaa, jolla on selkeästi hoitava funktio

Yhteisöllinen taidekasvatuksen tanssilliset projektit ovat yksi sosio-kulttuurisen innostamisen muoto. Toiminnan tavoitteet ja lainalaisuudet ovat samankaltaiset eri taidealueilla. Yhteisötanssissakin ympäristöstä ja yhteisöstä etsitään merkityksiä. Näin oppiminen ja kasvaminen tapahtuu elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta. Yhteisön lähtökohdista tapahtuva tanssin tekeminen voisi olla piristävä lisä ja poikkeus jo vakiintuneeseen tapaan tehdä tanssia. Paikan historiasta, sen tarinoista ja nykyhetkestä lähtevä tanssitoiminta voi omalta osaltaan olla rakentamassa sosiaalista yhteisöä ja vahvistamassa paikallisidentiteettiä.

Varsiteillä

Muiden taidealojen tavoin yhteisötanssin tarkoituksena on sosiokulttuurisen toiminnan keinoin osoittaa yhdistyksen tai ryhmän mahdollisuudet yhteisönsä ja ympäristönsä tutkimiseen ja vaikuttamiseen. Seuraavassa yhteisötanssiprojektin esimerkissä on tarkoituksellisesti samantyyppinen lähestymistapa kuin yhteisöllinen taidekasvatus -luvussa, jotta ne tukisivat toisiaan. Toimintamalli sopii esimerkiksi paikallisen nuorisoseuran kansantanssiryhmän yhteisötanssiprojektiksi, mutta on muistettava, että tämä on vain yksi tapa lähestyä aihetta.

Yhteisöllisessä toimintatavassa prosessin merkitys kasvaa ja tuotoksenkaan ei tarvitse olla perinteinen näytös tai konsertti. Tanssi voidaan sijoittaa myös keskelle sitä yhteisöä, mistä se on saanut rakennusaineensa. Tuotos voi olla esimerkiksi performanssi tai yhteisön aktivointi tanssin keinoin. Se voi toimia omalla tavallaan kyläyhteisön rakentajana tai esteettisenä kokemuksena. Oleellista tässäkin projektissa on ihmisten aktiivinen osallisuus, joka innostaa ja kiinnittää ympärilleen eri-ikäisiä toimijoita. Mukana toteutuksessa voi olla ohjaajien ja harrastajien lisäksi myös muiden alojen taiteilijoita, järjestöaktiiveja, yhteisön

asukkaita ja muita asiasta kiinnostuneita.

Tanssiryhmät koostuvat suurimmaksi osaksi melko samanikäisistä ihmisistä. Yhteisötanssi ei ole välttämättä sidoksissa kiinteästi toimiviin ryhmiin, vaan koska toimintatapa on erilainen, voi toimintaan osallistua kaikki asiasta kiinnostuneet. Lisäarvona perinteiseen tekemisen tapaan on myös se, että mukana voi olla kaiken ikäisiä.

Yhteisötanssiprojekti noudattaa yleisiä projektitoiminnan lainalaisuuksia. Aluksi pohditaan toiminnan tarkoitusta. Kansantanssiryhmälle sopii erinomaisen hyvin esimerkiksi kulttuurihistoriallinen kerronta nykypäivään heijastaen. Lähestymistapa ja teema kannattaa yhdessä päättää jo prosessin alkuvaiheessa, sillä muuten voi tulla rajaamisongelmia. Lähestymistapana voi olla vaikkapa yhteiskunnallinen vaikuttaminen, joka voidaan sijoittaa yhtä hyvin niin luontoympäristöön, rakennettuun ympäristöön kuin sosiaaliseenkin ympäristöön.

Jotta tanssiprojekti täyttää sosiokulttuuriselle toiminnalle asetetut tutkimuksellisuuden vaatimukset, on hyvä aloittaa perehtymällä yhteisön ja ympäristöön vaikka pienissä ryhmissä kirjallisen ja kuvallisen materiaalin tai haastatteluiden avulla. Tulokset käsitellään yhdessä ja käytetään yhteisen tiedon rakennusmateriaalina, joka samalla ohjaa projektin jatkotyöstämistä.

Polun valinta

Ennakkotehtävien ja kerätyn materiaalin perusteella analysoidaan ryhmissä omaa yhteisöä tai ympäristöä ja sen historiaa. Ryhmät muokkaavat materiaalista yhteisen esityksen tanssin keinoin. Muiden taidealueiden hyödyntäminen antaa toiminnalle lisäarvoa, mutta myös hajottaa helposti kokonaisuutta.

Tuotoksista, niiden merkityksistä ja ratkaisuihin johtaneista syistä keskustellaan yhdessä. Tämän jälkeen alkaa tehdyn materiaalin hyödyntäminen yhteisen näkemyksen mukaiseksi tuotokseksi. Tässä vaiheessa on tehtävä valinta, minkä muotoinen lopullinen tuotos on. Sen ilmenemismuotona voi olla esimerkiksi tanssinäytös, -performanssi tai osallistava esitys.

Jotta etukäteistyön tekemistä ei koeta turhaksi, kannattaa kerätty materiaali asettaa näytteille siten, että se on linjassa tehtyihin ratkaisuihin

nähdessä ja täydentää valittua tanssi- ja musiikki- ja tanssiprojektia. Aineistoa voidaan hyödyntää tanssin keinojen lisäksi myös esimerkiksi asettamalla materiaali- ja tanssiprojektin näyttelyksi tai rekvisiitaksi. Tällöin katsojan tai osallistujan kokemuksesta tulee täydellisempi ja laajempi. Se voi myös herättää ajatuksia, pohdintaa ja keskustelua. Toteutuksessa kannattaa käyttää apuna ryhmäläisten omia verkostoja. Monenlaisista osaamista voi löytyä mukana olevien kaveri- tai tuttavapiiristä. Tällaisesta tekemisestä saattaisivat innostua sellaisetkin, joista tanssiminen ei ehkä tunnu omalta jutulta, tai jotka eivät muuten osallistu perinteiseen yhteisölliseen toimintaan.

Vaikka alussa todettiin, että sosiokulttuurisessa toiminnassa korostuu prosessin osuus, niin olennainen osa yhteisötanssi- ja musiikki- ja tanssiprojektia on näyttää tuotos myös siinä ympäristössä ja sille yhteisölle, josta se on saanut alkunsa ja innostuksensa. Perinteinen tapa on tietysti tanssinäytös tai juhla, jossa yhteisötanssiteos on yhtenä ohjelmanumerona. Mikään ei estä viemästä tuotosta keskelle sitä yhteisöä ja ympäristöä, jonka osa se olennaisesti on, ja joko yllättää performanssin keinoin, tai aktivoi ympäristö osaksi esitystä. Tärkeintä kuitenkin on, että tapahtuma on mietitty huolella loogiseksi ja eteneväksi kokonaisuudeksi. On pohdittava millainen toteuttamistapa tukee parhaiten kyseistä tuotosta. Esityspaikan valintakin on tärkeä. Kun tekemisen tapa on perinteisestä poikkeava, voi sitä olla myös paikka, jossa tuotos julkistetaan. Sen voi sijoittaa nuorisoseurantaloon tai koulun lisäksi myös ympäristöön. Tällaisia paikkoja voi olla luontoympäristö, piha, kauppa, tai jokin muu kyseiselle yhteisölle merkityksellinen paikka. Perinteisiä paikkoja ja tilan käsityksiä kannattaa rikkoa tai ainakin miettiä uudelleen. Ympäristöstä voi löytää mielenkiintoisia aiheeseen, sisältöön ja esittämistapaan sopivia paikkoja. Paikan valinnan tulee kuitenkin olla tarkkaan harkittua ja perusteltua.

Jäljen jättäminen

Tuotoksen tekemiseen uhrattu aika on mennyt osittain hukkaan, jos tiedottaminen laiminlyödään. Toki prosessi itsessään on tärkeä ja kasvattava. Se aktivoi siihen osallistuvia ihmisiä perinteistä kansantanssiharrastusta enemmän ja ennen kaikkea opettaa tekijöilleen uudenlaisen tekemisen tavan. Tavan, joka ei olekaan uusi, vaan vähitellen unohtunut ja käytöstä poistunut. Ehkäpä tämän tyyppinen toimintatapa onkin alkuperäisempi kuin ohjaajavetoinen tapa

Yhteisöllisen tekemisen malleja on rajattomasti. Tärkeintä on, että projekti on toimijoittensa näköinen.

tehdä tanssia. Hyvissä ajoin on tehtävä tiedotussuunnitelma, josta selviää, mitä ja kenelle informoidaan sekä miten omat ja ympäröivät yhteisöt tulevat parhaiten tietoisiksi asiasta. Lisäarvoa projektille tuo ilman muuta se, että myös tiedottaminen sopii tyylillisesti siihen.

Yleisön roolia ei kannata unohtaa tai vähätellä. Yhteisöllisen toiminnan yhtenä tarkoituksena on ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja ajatusten vaihdon lisääminen, joten kannattaa miettiä, miten yleisö osallistetaan esitykseen. Tuotokseen, tilaan tai paikkaan osallistuminen ulottaa toiminnan uudelle tasolle yhteisen kokemuksen ja herkistymisen kautta. Tanssi-performanssi voi myös mennä osallistamisessa ojasta allikkoon. Jos esitys on liian rajoja rikkova, voi siihen mukaan otettu sivullinen tuntee olonsa kiusalliseksi. Silloin yhteisestä kokemuksesta ei tule miellyttävä, ja se voi viedä tarkoituksen alkuperäisestä päinvastaiseen suuntaan. Yhdessä tekemisen muotoa ja tapaa sekä paikan valintaa onkin syytä miettiä huolella.

Jotta sosiokulttuurisen toiminnan elementit ovat tässäkin esimerkkiprojektissa läsnä, täytyy toimintaa myös arvioida. Arviointi on olennainen osa projektin kehittämistä. Projektin tavoitteet on asetettava niin, että niiden saavuttamisen aste on helppo todeta. Arviointi on parhaimmillaan koko toiminnan ajan jatkuvaa prosessiarviointia, jonka tavoitteena on toiminnan jatkuva parantaminen. Sosiokulttuurisessa toiminnassa itsearviointilla on keskeinen asema. Se on keino tunnistaa ryhmän toiminnan vahvuudet ja toisaalta parantamista kaipaavat alueet. Arvioinnin tulokset on analysoitava

huolellisesti ja niitä on syytä hyödyntää tulevissa projekteissa. Näin toimimalla yhteisöllinen tekeminen on laadukasta ja se edesauttaa tiedostamaan ihmisten oman elämänlaadun parantamiseen liittyviä arvoja, joihin sosiokulttuurisella toiminnalla pyritään.

Koko ajan on pidettävä mielessä, että tässä esitetyt ideat ovat vain yksi tapa tehdä yhteisöllistä tanssia. Yhteisöllisen tekemisen malleja on rajattomasti. Tärkeintä on, että projekti on toimijoittensa näköinen, omia yhteisöjä ja ympäristöjä palveleva, joka tulee eläväksi ainoastaan tekijöittensä ja heidän todellisuuteensa kautta.

Liike ajassa ja paikassa

Liikunta on tuttu toimintamuoto monille nuorisoseuroille ja vapaa-aikatoimintaa järjestäville yhteisöille. Liikunnan merkitys yhteisön sosiaalisen toiminnan ylläpitäjänä on kuitenkin muuttunut ja vähentynyt viime vuosikymmenten aikana. Kiireinen elämänrytmi on vähentänyt ihmisten yhdessäoloa, vaikka vapaa-aika onkin lisääntynyt. Monipuoliset liikunnalliset aktiviteetit voivat lisätä ihmisten hyvinvointia ja osallistumista, kehittää persoonaa, virkistää ja lisätä onnellisuuden ja ilon tunteita.

Nuorisoseuroissa on kautta aikain liikuttu monin eri tavoin. Erillisiä liikuntamuotoja on harrastettu yksin tai joukkueina. On kilpailtu seuran tai maakunnan järjestämässä kilpailuissa, osallistuttu liittotason kilpailuihin, tai suvipäivien suuriin voimisteluesityksiin. Voidaan olettaa, että ilman sen suurempia henkilökohtaisesti tiedostettuja merkityksiä, tämänkin toiminnan taustalla ovat olleet yhteisölliset ja yksilölliset tavoitteet ja kasvatukselliset päämäärät.

Monet suomalaiset urheiluseurat ovat saaneet alkunsa nuorisoseurojen liikuntajaostoista ja -toimikunnista. Liikunnan merkitys on pohjimmiltaan toimia ihmisen kokonaispersoonan kasvattajana ja yhteisöllisten taitojen kehittäjänä, mutta nykyisin urheiluseurat painottavat enemmän kilpailutoimintaa. Siksi muille vapaa-aikatoiminnan yhteisöille jääkin runsaasti tilaa ihmisten kunto- ja terveysliikunnan toteuttajana ja tässä tehtävässä yhteisöllä on mahdollisuus kehittyä yhä merkittävimäksi yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi.

Keho ja mieli liikkuvat yhdessä

Ihminen on kehon ja mielen tasolla toimiva kokonaisuus. Kehon hyvinvointi vaikuttaa mielen hyvinvointiin ja päinvastoin. Kehon tasapainoisen liikuttamisen jälkeen voimme hyvin myös mielen tasolla. Mikäli kehon tuntemukset liikuntasuorituksen yhteydessä ovat vastenmieliset ei mielikään hymyile. Liikunnan toteuttaminen sopivalla, sekä mieltä että kehoa tyydyttävällä tavalla, vaikuttaa yksilön psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

Liikunta keskittyy ihmisten fyysisen kunnon, toimintavireyden ja terveyden kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Innostamisen näkökulmasta myös liikunnalla on selkeä kasvattava merkitys. Se korostaa toimintaa, joka auttaa kohentamaan terveyttä ja psyykkistä tasapainoa, parantaa työ- ja ajattelukykyä, sekä kasvattaa ihmisessä positiivista ja sosiaalista luonnetta. Samalla liikunnan pitäisi auttaa persoonan tärkeän rakenneosan, tahdon, kasvattamisessa.

Liittämällä liikkumiseen erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia toimintoja, tai tapahtumia ja niiden prosessoimista, löydämme liikuntaankin vaihtelua

ja mielekkyyttä. Parhaimmillaan yhteisön liikuntakasvatus luo merkityksiä, joilla voidaan edistää yhteisön ja sen toimintaympäristön liikuntamahdollisuuksia, sosiaalista liikkumista ja vapaa-aikaviihtyvyyttä.

Innostumisen liike

Sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta sosiaalisen liikkumisen idea on yhdessä tekeminen. Motivaation virittämisen ja uskon vahvistamisen perusta on herkistymisessä, heräämisessä ja liikkeelle lähtemisessä. Yhteisölle ja sen jäsenille tutuista ja kiinnostavista toimintamuodoista on hyvä aloittaa. Toiminnan vaatiessa vaihtelua voidaan tavoitteita muuttaa yhä haasteellisemmiksi.

Lähtökohtana kaikelle innostamiselle on toiminnan perusteiden tutkiminen, toimintaan liittyvien tietojen kerääminen. Kerätty materiaali analysoidaan, siitä käydään tarvittavat keskustelut, joiden perusteella valitaan haluttu projektin tuotos. Mikä on liikunnalla saavutettava hyvän elämän tilanne? Onko se viihtyvyys, hyvä olo, sosiaalisen tarpeen tyydyttyminen, hyvä kunto, tai hyvä terveys?

Seuraavaksi määritellään osallistujien oma osaaminen, käytettävissä olevat verkostot ja resurssit. Mitkä ovat toiminnan toteuttamisen henkiset, fyysiset ja taloudelliset resurssit ja miten ne saadaan projektin käyttöön.

Sosiokulttuurisen innostamisen käytännön toiminnan organisointi on vastaavaa kuin kaikessa muussakin vapaaehtoistoiminnassa. Ennen toiminnan suunnittelun ja organisoinnin aloittamista ratkaistavana ovat mm. seuraavat kysymykset:

Keitä toiminta koskee? Ketkä siihen osallistuvat, ketkä toimintaa organisoivat, järjestävät ja toteuttavat? Kuka tai ketkä ovat innostamisen vastuuhenkilöitä ja keitä muita asiantuntijoita toteutuksessa käytetään? Peruslähtökohta on, että kaikki mukana olevat osallistuvat toimintaan, pelkkiä vastaanottajia tai urheiluyleisöä ei ole olemassa. Siksi innostajien tulee huomioida kohderyhmä ja räätälöidä toiminta niin, että se sopii yhteisön kaikille jäsenille.

Missä toimintaa toteutetaan? Paikan valinnassa on otettava ensisijaisesti huomioon ryhmä, jonka kanssa kulloinkin toimitaan. Paikan valinnan lähtökohtana on hyvä huomioida se, missä ihmiset kulloinkin ovat, tai haluavat olla toteuttaessaan toimintaa.

Milloin toimintaa toteutetaan, mikä on toiminnan aikataulu? Vaikka liikunnalliset aktiviteetit tapahtuvatkin yleensä ihmisten vapaa-ajalla, niiden avulla ihmiset voivat löytää arkipäiväänsä yhä syvempiä persoonallisia merkityksiä.

Mitkä ovat erityistoiminnot, jotka palvelevat asetettuja tavoitteita? Mitä ovat ne aktiviteetit /lisäarvot, jotka toimintaan liittyvät? Millä tavoin erityistoimintoja toteutetaan?

Mitkä ovat eri menetelmät, joita käytetään aktiviteettien organisoimisessa ja toteuttamisessa.

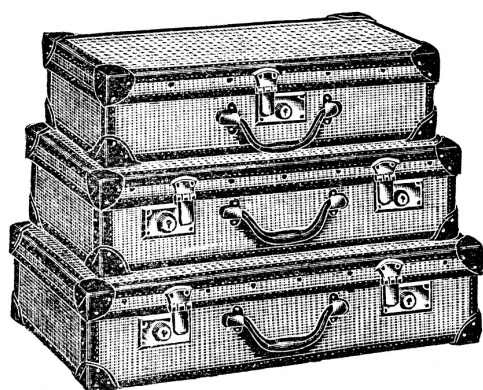
Mitä teknisiä välineitä toiminnassa käytetään?

Kaikkea tarjolla

Mikä tahansa yhteisö voi tehdä liikunnasta helposti saavutettavan toimintamuodon, johon tänä päivänä, arkiliikkumisen vähentyessä, tuntuu muutenkin olevan tilausta. Yhä harvemman tarvitsee liikkua luonnostaan työssään, tai ylipäätään tehdä ruumiillista työtä. Kysymys on ihmisten innostamisesta, motivoinnista. Miten ihmiset saadaan mukaan toimintaan, josta heille itselleen on hyötyä niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Monimuotoinen liikuntatoiminta antaa kaikille yhteisön jäsenille osallistumismahdollisuuden. Sosiokulttuurisen liikkumisen yhtenä ideana onkin aktiivinen osallisuus, jota voivat toteuttaa eri-ikäiset toimijat; jär-jestöaktiivit, ohjaajat, harrastajat, eri alueiden asiantuntijat, yhteisön asukkaat ja tietysti itse innostajat.

Sosiokulttuurinen innostaminen mahdollistaa yhteisölle monenlaista liikuntaprojektin toteuttamista. Varmasti kunkin yhteisön ympäristö ja maamme rikas luonto eri vuodenaikoiheen antavat omat mahdollisuutensa toiminnan toteuttamiselle. Suomen luonto on inspiroinut aikanaan, ja inspiroi edelleenkin, monia eri alojen taiteilijoita. Se antaa elinvoimaa myös tavalliselle liikkujalle.

Pitemmälle vietyinä nuorisoseurojen liikuntakasvatus voi ulottua kansainväliseksi toiminnaksi ja yhdistyä kansainvälisyyskasvatukseen. Globaalinen, paikasta toiseen maapallolla liikkuminen ja historian tutkiminen voivat innostaa joitakin yhteisön jäsenistä. Matkaa voi tehdä todellisesti tai virtuaalisesti, vaikkapa jo olemassa olevan Kunnan Seura - yhdessä ympäri maapallon -kuntoliikuntaprojektin avulla (ks. www.kansalaisfoorumi.net).

6. OMILLE POLUILLE

Tämän pidemmälle ei Innostukirja pysty eikä halua sinua opastaa. On aika astua omille, uuden yhteisöllisyyden ja uuden kulttuurin luomisen poluille. Matkaan et voi kuitenkaan lähteä yksin, sillä yksin vaeltavan ihmisen jalanjäljistä ei synny polkuja. Sosiokulttuurinen toiminta on aina yhteistoimintaa.

Jos olette käsitelleet tätä kirjaa opintokerhoksi organisoituneena, on teillä sosiokulttuuristen toimijoiden joukko jo valmiina, ja olette pitkällä. Matkatoverit voivat myös löytyä niistä yhteisöistä - harrastusryhmistä, yhdistyksistä, projektiryhmistä - joissa olet jäsenenä. Sosiokulttuurisen innostamisen hengen mukaista on kuitenkin etsiä mukaan ihmisiä, jotka eivät luonnostaan osallistu yhteisölliseen toimintaan. Niinpä voit miettiä myös täysin uuden toimintamuodon, projektin tai hankkeen perustamista.

Olivatpa matkalle lähtijät keitä tahansa, kannattaa matkan tarkoitus ja päämäärät suunnitella huolellisesti. Tässä voivat olla avuksi luvussa

neljä esitellyn osallistavan suunnittelun erilaiset tekniikat. Tärkeintä on suunnan määrittäminen yhdessä, sellaisten yhteisten tarpeiden ja toiveiden pohjalta, jotka koskettavat syvältä jokaista mukana olijaa ja saavat heidä aidosti innostumaan. Hyvin suunnitellusta päämäärästä syntyy matkalle yleisteema, joka valaisee niitä syvempiä, yhteiskunnallisia ja kulttuurisia vaikutuksia, joita ryhmä toivoo toiminnallaan olevan.

Sosiokulttuurinen toiminta on tekemällä oppimista. Siksi pelkkä päämäärä ei riitä, vaan tarvitaan jokin tekemisen muoto. Tässä kirjassa on ehdotettu, että sellainen voisi olla jollain tavoin kulttuuriseen harrastamiseen liittyvää. Siksi kirjan luvussa Sosiokulttuurisen toiminnan käytäntöjä on hahmotettu nimenomaan taiteellisen toiminnan mahdollisuuksia toimia innostamisen ja innostumisen viitekehyksenä. Kulttuuritekoja voi kuitenkin tehdä myös monella muulla elämänalueella kuten kasvatuksessa ja politiikassa, miksei taloudessakin, jos ne lähtevät aidosti ihmisen ja yhteisön tarpeista liikkeelle. Toimintamuotoja mietittäessä on kattona vain toimijoiden oma mielikuviutus.

Sosiokulttuurisella matkalla tarvitaan kaikkien osallistujien osaamista. Niin hiljaista tietoa kuin näkyvämpiäkin erityistaitoja. Nämä tiedot ja taidot voivat tulla esiin vain avoimen dialogissa, sen kautta, että ihmiset omine tarpeineen, toiveineen ja näkemyksineen saavat tulla vastavuoroisesti nähdyiksi ja kuulluiksi. Avoin dialogi on suuri haaste mille tahansa yhteisölle, mutta sosiokulttuurisessa toiminnassa se on matkan ehdoton onnistumisen edellytys. Väistämättä eteen tulevat ristiriidat on uskallettava käydä läpi, kaikkia näkökantoja punnitien ja kuunnellen. Muutoin ristiriidoissa piilevät uuden oivaltamisen mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä.

Matkalla tarvitaan myös erilaisia rooleja. Ryhmän jäsenten erilaisuus on tässä mielessä suuri voimavara. Koska sosiokulttuurisessa toiminnassa ei ole kysymys johtamisesta ja johdetuksi tulemisesta, painottuvat kaikkien mukana olijoiden roolit sellaisten valmiuksien opiskeluun ja käyttämiseen, joita on kuvattu luvussa Innostajan työvälineet. Mitä pidemmälle matkan varrella edetään, sitä enemmän ryhmän johtajuus voi olla yhteisöllistä johtajuutta. Niinpä jollakin ryhmän jäsenistä voi olla erityisenä vastuualueenaan tulenkantaminen ja matkan perimmäisen tarkoituksen ja merkityksen kirkkaana pitäminen: innostajuus, sanan

varsinaisessa merkityksessä. Joku taas voi pitää huolta projektin taloudesta, aikatauluista ja työnjakoon liittyvistä kysymyksistä. Jollakulla voi olla vastuu ryhmän taiteellisesta johtamisesta. Ryhmän yksi jäsen voi olla tutkimuksellisesti lahjakas, joten hänen tehtäväkseen jää vastata siitä, että ryhmän toimin-taympäristöä analysoidaan projektin päämäärien kannalta riittävästi. Joku taas voi hyvänä arvioijana pitää huolen siitä, että matkaa arvioidaan. Näin vältytään samoihin umpikujiin joutumiselta, mutta mikä vieläkin tärkeämpää; tulevilla matkoilla osataan hyödyntää ne oivallukset, joita ryhmä matkan varrella on saanut.

Sosiokulttuurisessa toiminnassa on kyse uuden yhteisöllisyyden ja uuden kulttuurin luomisesta. Mutta kyse on myös ihmisen oman elämän haltuun ottamisesta, omien toiveiden ja unelmien toteuttamisesta. Ihmisyyden edistämisestä sen kaikissa ilmenemismuodoissa.

LÄHDEKIRJALLISUUS:

Anttila, Pirkko 2001. Se on projekti - vai onko? Kulttuurialan tuotanto- ja palveluprojektien hallinta. Vammalan Kirjapaino

Engeström, Yrjö 1995. Kehittävä työntutkimus. Helsinki: Painatus-keskus

Hiltunen Mirja & Jokela Timo 2001. Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto/VSL opintokeskus

Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY

Kunnas, Tarmo 2002. Mitä jäljellä moraalista. Helsinki: Kirjapaja

Kurki, Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vasta-paino

Kurki, Leena 2002. Persoona ja yhteisö: personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy

Räsänen, Matti ja Riitta 1982. Ihminen fyysisen ympäristön viite-kehyksessä. Teoksessa Suojaranta, Päivikki & Saressalo, Lassi (toim.) Kulttuurin kenttätutkimus. Tampereen yliopisto.

Suojaranta, Juha 1997. Kasvatuksellisesti näkeväksi. Tampereen yliopisto

